

İstanbul Aydın Üniversitesi Yükseköğretim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

TÜRKİYE'DE
YÜKSEKÖĞRETİME ERIŞİM
SORUNU ÇÖZÜLDÜ MÜ?

Webinar Deşifresi

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
YÜKSEKÖĞRETİM ÇALIŞMALARI
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİME ERİŞİM SORUNU ÇÖZÜLDÜ MÜ?

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Bekir GÜR'ün konuk olduğu, merkez müdürümüz Dr. Öğretim Üyesi Yılmaz SOYSAL'ın moderatör olduğu "Türkiye'de Yükseköğretime Erişim Sorunu Çözüldü Mü?" adlı webinarımızı 21.10.2020 tarihinde gerçekleştirdik. Türkiye'de bulunan yükseköğretim kurumlarına erişim ne düzeyde? OECD ülkelerinde bu durum ülkemize göre ne nasıl? gibi konuların konuşulduğu webinarımızı kaçıranlar ve hatırlamak isteyenler için deşifresini sizler için sunduk.

Yılmaz SOYSAL: Nasılsınız, nasıl gidiyor? Pandemi günleri yaşam kalitenizi nasıl etkiledi, kısaca bahseder misiniz?

Bekir Gür: Öncelikle davetiniz için çok teşekkür ederim. İstanbul Aydın Üniversitesine de teşekkür ediyorum. Ayrıca yükseköğretim araştırma merkezinizin aktif olarak çalışması da yükseköğretim adına memnun edici. Türkiye'de yükseköğretim çalışmaları çok gerilerden geldi. Yani şu an emekleme döneminde. Dünya'da yükseköğretim olgusu 1960 yıllarda yükseköğretimin genişlemesiyle birlikte bir akademik olarak kendine yer buldu. Bizde bu durum geç oldu. Dolayısıyla bu anlamda kurumsal olarak yaptığınız çalışmalar için kendi adıma teşekkür ediyorum. Bunlar önemli çalışmalar. Türkiye'de yükseköğretimin yeterli olarak tartışılmadığını düşünüyorum. Türkiye'nin yükseköğretiliyle Amerika'nın yükseköğretimini karşılaştırmalı olarak çalıştım. Gerçekten ABD'nin yükseköğretimini çalışan araştırmacıların karşılaştığı şey, ABD'de yükseköğretim çalışmalarının çok canlı olması. Sürekli tartışılması, sürekli nasıl bir reform arayışında olmaları yükseköğretili canlı kılıyor. Türkiye'de bu tür tartışmaların az olduğunu görüyorum. Bu yönde her türlü çabayı anlamlı buluyorum. Pandemi döneminde hepimiz benzer durumdayız. Hepimiz evlerimize kapanıp çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Akademisyen olduğumuz için evde çalışma imkanımız var, bazılarımızın bu imkanı yok ve daha fazla risk almak zorundalar.

Yılmaz SOYSAL: Bugün üzerinde fazlaca duracağımız olgu, fazlaca söyleyeceğimiz kelime **erişim**. Ben çok merak ediyorum, **erişim deyince ne anlamalıyız**, bu bize ne çağrıştırmalı?

Bekir Gür: Yükseköğretim geleneksel olarak elit bir kesime sunulan bir hizmet. Bu durum 20. yy. daha çok kitleselleşti. Daha önce temel eğitimde kitleselleşme oldu. 20. yy. başta ABD olmak üzere tüm ülkelerde yükseköğretim kitleselleşti. Kitleselleşmeden kastettiğim %15 ve üstü çağ nüfusunu kitlesel nüfus olarak görüyoruz. Türkiye 90'lı yıllardan itibaren kitleselleşme adımlarını attı ama o yıllarda birçok batı Avrupa ülkelerinde %50 ve üzerinde bir erişim söz konusuydu. Ona da biz evrensel sistemler diyoruz. Evrensel sistemler hemen herkesin yükseköğretime erişimi demek oluyor. Neden evrensel sistemler önemli? Çünkü yükseköğretim mezunları daha iyi yaşam koşulları ve daha iyi gelir elde ediyorlar. Toplumsal konularda da daha bilgili oldukları görülüyor. Dolayısıyla yükseköğretim mezunlarının, olmayanlara göre daha çok eleştirel düşünme becerisi kazanmış olmalarını bekliyoruz. Dolayısıyla yükseköğretime erişim bir ekonomi olayı değil demokrasi için de oldukça önemli. Üniversitelerin de toplumun uç fikirlerini barındıran bir kurum olması bekleniyor. Bu durumda demokrasi için kritik bir işlev olarak görülüyor. Yükseköğretimin çok boyutlu faydası var; toplumsal, ekonomik büyümeye katkı sağlarken bireysel olarak da kaliteli yaşama fırsat

sunuyor. Yükseköğretime erişimin yüksek olduğu yerlerde şunu görüyoruz; bireyler, daha iyi iş buluyorlar, daha sağlıklı oluyorlar.

Yılmaz SOYSAL: Hocam hemen şöyle devam etmek istiyorum kitleselleşmeden bahsettiniz ve bunun bir oranı olduğundan bahsettiniz. Bizim gibi coğrafyalarda %15 bandına çıkmak ve kitleselleşmek aslında herkesleştirmek olduğunu ama başka toplumlarda bu durumun başka anlama geldiğini söylediniz. Hemen aklıma şu soru geldi; biliyoruz ki **Türkiye’de çok fazla üniversite açıldı ve böyle bir artış söz konusu bu durumu siz nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Bekir Gür: Biz “Ülkelerin üniversite sayıları ne kadar?” diye bir araştırma yaptık. Üniversitelerin nüfusları farklı farklı olduğu için milyon kişi başına düşen üniversite sayısı kaç? ABD’ye baktığımızda 3400 civarı yükseköğretim kurumu söz konusu. Hindistan’da 4000, Çin’de 2400, Rusya’da 1400, Japonya’da 1000 civarında olduğunu görüyoruz. Bizim nüfusumuza yakın devletlere baktığımızda örneğin, İran’a baktığımızda 600 civarı Güney Kore’de 400, Almanya’da 400 civarı üniversite görüyoruz. Tabi şunu söylememiz lazım ülkelerin yükseköğretim tanımları farklı. Bizim meslek yüksekokulu dediğimiz okullar müstakil okul olarak görülüyor. Bu karşılaştırmayı yaptığımız zaman Türkiye’nin nüfusunu baz aldığımızda Türkiye’de bulunan üniversitelerin sayısının az olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye’de 207 tane üniversite var. Milyon kişi başına yaptığımız hesaplar bunu gösteriyor. Şunu da söyleyeyim Türkiye’de sadece bir üniversitede Anadolu Üniversitesi açık öğretim fakültesinde öğrenci sayısı 3 milyon. Açık öğretim öğrencilerini biz normal üniversitelere dağıtmış olsaydık karşımıza çok farklı bir rakam çıkacaktı. Bizim bazı kurumlar olması gerektiğinden çok fazla büyük. Bundan dolayı bazı üniversiteler geçmişte bölündüler. 90.000-100.000 öğrencisi olan İstanbul, Kocaeli Üniversiteleri gibi bazı üniversiteler bölündüler. Aslında uluslararası kıyaslamalar kurum sayımızın fazla olmadığını gösteriyor.

Yılmaz SOYSAL: Üniversitedeki bölümlerin kontenjanlarında ciddi bir doluluk var. Dolayısıyla şunu merak ediyoruz; **yükseköğretime erişmeye çalışan, erişen adayların oranları ya da sayılarında güncel durum nedir?** Bunu bize yorumlayabilir misiniz?

Bekir Gür: Türkiye eğitim sisteminin en büyük dar boğazı, arz ve talep konusundaki uyumsuzluktur. Biz geleneksel olarak bu sorunla yaşıyoruz. Bir tarafta üniversiteye gitmek isteyenler var, diğer tarafta üniversitelerin kontenjanları ve bunlar arasında uyumsuzluk var. 2000’li yıllara gelindiğinde bu sorun Türkiye eğitim sisteminin göbeğinde duruyor. Bu problem o kadar büyük bir problem ki aşağıdaki tüm eğitim sistemini baskı altına alıyor. Liselerde öğrenciler okula giderken aynı zamanda dersanelere de gidiyorlar çünkü üniversite kazanmak için iyi bir puan almak istiyorlar. Dolayısıyla yapısal olarak baktığımız zaman en büyük sorun arz ve talep arasındaki uyumsuzluk. 2006 yılında Türkiye’de üniversitesi olmayan 41 il vardı, şimdi ise Türkiye’nin tüm illerinin en az 1 üniversitesi var. Kontenjanlar 2008-2009 yıllarında ciddi şekilde artırıldı. Böyle baktığımız zaman şu söyleniyor; “Türkiye’de erişim sorunu yok.” ancak rakamlara baktığımız zaman arz ve talep arasındaki makasın arttığını görüyoruz. 2010’lu yıllarında 1 milyona yakın yerleşen sayısı bulunmakta aynı şekilde 2019’da da 1 milyona yakın yerleşen sayısı bulunmakta fakat 2010’da 1,5 milyon başvuran varken 2019’da 2,5 milyon civarında başvuran var. Bu durum erişim sorununun çözülmediğini gösteriyor. Bunun farklı sebepleri var. Sebep her ne olursa olsun karşımızda duran somut bir mesele var.

Yılmaz SOYSAL: Üniversiteye geçiş sınav sistemini bu durumla nasıl ilişkilendiriyorsunuz?

Bekir Gür: Türkiye’de 2014-2015 yıllarında son sınıf düzeyinde üniversite sınavına başvuran öğrencilerin %53’ünü yerleştirebilmiş. %50 iyi bir oran. Yavaş yavaş artık evrensel sistemler olarak görülüyor. Son yıllarda burada keskin bir düşüş var. 2019’da %33 olarak görülüyor yani biz üç çocuktan birini üniversiteye yerleştirebilmişiz. Geçmişte bu durum iki çocuktan birisiydi. 2019 yılında liseden yaklaşık 900 bin öğrenci mezun etmişiz. Bu sayı da artıyor. Bu mezun olan öğrencilerden sadece 175.000’i lisansa yerleştirebilmişiz. Bu 2015 yılına göre çok düşük bir oran. Diğer OECD ülkelerine göre çok daha düşük bir oran. 105bin civarında öğrencimizi ön lisans programına yerleştirebilmişiz. Özellikle liseden yeni mezun olan gençlere yükseköğretime yerleştirme konusunda büyük sıkıntı çekiyoruz. Bu çocukları büyük bir kısmı yeniden tercih yapmaları için tekrar sınava hazırlanıyorlar. Bu da çok büyük bir problem. Biz çocuklarımızın en verimli çağlarında 1 yıllarını ekstradan üniversite hazırlık için harcıyoruz. Eğitim politikaları açısından bakıldığında zaman bizim ekonomimizdeki bir ülke için çok mürşif bir davranış.

Yılmaz SOYSAL: Başvuran bazında değil de biraz daha spesifik olarak yani ortaöğretimden yeni mezun olmuş arkadaşlarımızın neler yaptıklarıyla ilgili genel bir aydınlanma yaşadık. Karşı sezgisel bir durum var burada. **Yükseköğretime yerleşen öğrenci sayısı azalıyor ama yükseköğretime kaydı olan öğrenci sayısı artıyor. Bu durumu nasıl açıklayabiliriz, ne dersiniz?**

Bekir Gür: Doğru bir gözlem, sayılarla bu durum destekleniyor. Ancak burada bizim açık öğretimle, yüz yüze eğitimi ayırt etmemiz gerekiyor. Son yıllarda Türkiye’de ilginç bir olay oluyor. Biz bir taraftan yüz yüze eğitim kontenjanları artırmazken açık öğretimdeki kontenjanları artırıyoruz. Bunun içerisine ikinci üniversiteler de dâhil. Dolayısıyla biz açık öğretimden kaynaklı büyümeyi gerçek büyüme olarak görüyoruz. Türkiye’de yeni üniversiteler çok az açıldı, kontenjanlar çok az artırıldı. Dolayısıyla büyümenin kaynağı aslında açık öğretim programlarıyla ilgili. 2014-2015 döneminde 3 milyona yakın bir öğrencimiz vardı. Bu sayının azaldığını görüyoruz. YÖK kurulduğundan beri ilk defa öğrenci sayısı düşüyor. Öğrenci sayısındaki düşüşün öğrencilerin okullaşma sayısının da azalmasına neden oluyor. Türkiye’de sadece devlet üniversiteleri bir kenara bırakıldığında yüz yüze eğitim sayısı açık öğretimde kayıtlı öğrencilerin sayısından daha az olduğu görülüyor. Ön lisans bazında baktığımız zaman her üç öğrenciden ikisi açık öğretimde okuyor.

Yılmaz SOYSAL: Yükseköğretime erişimi artırmaya çalışıyoruz. **Türkiye’nin farklı coğrafyalarına bu erişimin dağılımı homojen mi yoksa heterojen mi biraz da bu konuda bilgi verebilir misiniz?**

Bekir Gür: İller bazında baktığımız zaman biz nüfusa oranladık yani her bir ildeki yükseköğretimdeki öğrenci sayısını o ilin nüfusuna oranladık. Bu oranlara baktığımız zaman, doğudan batıya doğru arttığını görüyorsunuz. Birçok kent, öğrenci kenti. Mesela Gümüşhane, Bayburt gibi kentlerde 5 kişiden biri öğrenci. İlginç olan şu Hatay, Mersin gibi illerin öğrenci sayısı nüfusa oranla daha düşük olduğunu görüyoruz. Yükseköğretim kurumlarının dağılımında da sorun görüyoruz. Özellikle Akdeniz, Güneydoğu, Doğu illerine baktığımızda oranların düşük olduğunu görüyoruz. Vakıf üniversiteleri açısından baktığımız zaman daha keskin bir durum var, vakıf üniversitelerinin %78’i İstanbul’da toplanmış durumda. Bu üniversiteler için akıllıca

bir durum, öğrenci çekmesi açısından doğru bir strateji. Ülke bazında baktığımız zaman büyük bir dengesizlik görüyoruz.

Yılmaz SOYSAL: Bunlar çarpıcı bilgiler. **Türkiye'deki yükseköğretim mezunları ile OECD ülkelerinin yükseköğretim mezunlarının durumunu karşılaştırıp yorumlayabilir misiniz?**

Bekir GÜR: *Türkiye'de vakıf üniversiteleri ve devlet üniversitelerinin kurulması nedeniyle son yıllarda bir kapasite artışı var. 2006, 2007, ve 2010 yılları arasında hızlı bir artış var. Yükseköğretim mezunu 2009 yılında %17 iken iken 2019 yılında %35'e çıkmış. Bu olumlu bir durum. OECD'nin on yıl öncesi oranına yaklaştığımız ama OECD'de sürekli geliyor. 2020'de OECD ülkeleri ortalaması da %45'lere çıktığını görüyoruz. Geline nokta baktığımızda Türkiye hala OECD ortalamasından %10 geride. Batı Avrupa'ya baktığımızda bu oran %47,48,50 civarlarında. %50 şundan dolayı önemli, bilgi ekonomisi diye bir kavram var. Bazı yazarlar, bir ülkenin bilgi ekonomisine geçebilmesi için %50'nin eğitilmiş olması gerektiğini iddia ediyorlar. Baktığımız zaman Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin %50 bandında olduğunu görüyoruz. Güney Kore'ye baktığımız zaman bu oranların %70 civarında olduğunu görüyoruz. Bu oranların Türkiye açısından oranlarımız iyileşti ama istenilen düzeyde değil.*

Yılmaz SOYSAL: **Bu arz talep dengesini yakalayıp aynı zamanda entelektüel erişim anlamında niteliği kaybetmemek adına neler yapabiliriz?**

Bekir GÜR: *Bu haklı bir kaygı. Türkiye'de bir büyüme oluyor ama bunun kalitesine ilişkin haklı kaygılar var. Ben bu kaygıları anlıyorum. Türkiye'de bu kaygıların, bizi yanlış politikalarına ittiğini düşünüyorum. Bu kaygıların, bizi farklı politikalara iletmesi gerektiğini düşünüyorum. Biz büyümeyi durdurmak yerine büyümeyi kaliteli hale nasıl getiririz? Bu sorunun cevabını aramalıyız. Burada da en kritik şey, doktora mezunu sayısı. Türkiye'de doktora mezunu sayısı yıllık 6 bin bandında. Bu sayı ABD'de 70 bin, Çin'de 60 bin civarında. Almanya, Birleşik Krallık, Hindistan 30bine yakın. Burada bir şeye dikkat çekmek istiyorum, ABD 1950'lerden beri her yıl bu civarda doktora öğrencisini mezun ediyor. Biz 2500 mezun verirken, ABD 50 bin doktora mezunu veriyordu. Bu birikimli olarak gelen bir fark. Bu durum eğitim kalitesini gösteren en temel şeydir. Bizim doktora mezun sayılarını artırmamız lazım. Türkiye'de bir öğretim elemanı başına 43 öğrenci düşmekte, ABD'de 12, Japonya'da 9 öğrenci düşüyor. Türkiye'deki mevcut durumun çok yüksek olduğunu görüyoruz. OECD ortalamasında öğretim elemanı başına 15 öğrenci düşmekte. Türkiye'de açık öğretim hariç yüz yüze eğitimde bu ortalamayı yakalamak için 91 bin öğretim elemanına ihtiyaç var. Açık öğretimi dâhil edersek 500 bin toplamda öğretim elemanına ihtiyaç olacaktır. Biz bunu doktoradan karşılayabiliriz. Bunların kalitesine ilişkin bir kaygı varsa bunların giderilmesi lazım.*

Yılmaz SOYSAL: Geleceği dünya çapında olsun olmasın **bilim insanı yetiştirme işini biraz daha mı erteleyeceğiz hocam?** Çünkü yani nicel açığımız çok fazla, entelektüel anlamda söz söylemeyi biraz daha erteleyeceğiz sanırım.

Bekir GÜR: *Ben kaygınızı paylaşıyorum. Türkiye, yükseköğretim anlamında bütün dünya büyürken bu treni kaçırdı. Türkiye bunun yerine İstanbul'da üniversite varken Ankara'da üniversite mi olur? Vb. tartışmaların peşine düşerek vakit kaybetti. Bizim şu an 25-64 yaş arası insanı temel aldığımızda bu insanların arasında %21-22 civarında üniversite mezunu birey olduğu ortaya çıkıyor. Avrupa'da bu oran %40'lara yakın durumda. Bu sayıların içine açık*

öğretimde okuyan bireylerin de sayısı dâhil. Geçmiş 40 yıla bakınca 1000 kişide 4 doktora mezunumuz var bu sayı OECD'de 1000 kişi de 12 kişi. Biz 40 yıl boyunca doktora mezunu vermemiz gereken sayının üçte biri civarında mezun vermişiz. Eğer önümüzdeki 40 yıl boyunca aynı şekilde karşılaşmak istemiyorsak bugünden itibaren hem kapasiteyi artırmamız gerekiyor hem de kaliteyi artırmamız gerekiyor. Bu zor bir denklem ama mümkün. California iyi bir örnek ABD için, hem kaliteyi artırıyorlar hem de erişimi. Bunun politikaları mevcut. Türkiye'nin de bunu yapabileceğini düşünüyorum ama Türkiye'nin şuna karar vermesi lazım bizim genç nüfusumuz var ve genç nüfusumuzu gerçekten nitelikli hale getirmekten başka çaremiz yok. Ben bunun çok kritik olduğunu düşünüyorum. Kaliteye ilişkin kaygıların bu durumu ötelememesine aksine politikalarımızı biraz daha olgunlaştırmamıza yardımcı olması gerektirdiğini düşünüyorum. Birinden birini tercih edersek ben erişimi artırdım, kaliteye odaklanayım dersek Türkiye için bir risk diyebilirim.

Yılmaz SOYSAL: İzleyicilerimizin Türkiye'deki var olan **toplum-bilim kültürünün nicelikle beraber niteliğinin hızlı bir şekilde artmasına izin verip, vermeyeceği konusunda** çok endişeleri var bu konudaki **düşüncelerinizi merak ediyoruz hocam?**

Bekir Gür: Ben Amerika'da yoğun olarak eğitim psikolojisi okudum. Biz hep şöyle bakarız olaya, biz doğrudan çocuğun davranışı değiştiremiyoruz o zaman çevresel olarak hangi koşulları değiştirirsek çocuğun davranışı değişir? Biz, akademi olarak bir öğrencinin ya da akademisyenin davranışını değiştiremeyiz. Belli politikaları, ortamı ya da koşulları değiştirebiliriz. Koşulları değiştirdiğimiz zaman kültürün de değişmesini bekleriz. Kültürün değişmesi ile ilgili yapılan çalışmaların kısa vadede sonuç vereceğini düşünmüyorum. Biz hangi koşulları değiştirirsek insanların davranışları değişir bunun üzerine kafa yormamız gerekir. Bunun da belli politikaları var. Örneğin, biz bölgeler arası farklar için birtakım politika seçenekleri düşünebiliriz. Belli kalite merkezleri kurabiliriz. Diyelim ki 5 farklı üniversitede üçer hoca farklı programlarda çalışıyorsa bunun yerine 9 farklı hocanın bir programda çalışmasını teşvik edebiliriz. Bunun yolu sorunlarımızı açık, şeffaf bir şekilde ortaya koyup bunların çözümüne ilişkin politikalar üretmekten geçiyor. Konuşmamın başında da ifade etmeye çalıştım bunun için Türkiye'de yükseköğretim çalışmaları çok az. Hocalarımın kaygısını da anlıyorum. Bunları hep birlikte oturup, konuşalım. Örneğin, İskandinav ülkelerinde doktora tezlerinde kaliteyi artırmak için bir tane uluslararası hocanın tez jürisinde olması kararı alındı. Üretilen tezlerin dışarda da nesnel olarak bir karşılığı olsun diye böyle bir şey yaptılar. Türkiye'de de bunlara ilişkin politikalar yapılabilir. Şuna da karşıyım ben, bazı şeyler olacak diye hocalara, üniversitelere esneklik verilmesinin önünün kapatılmasına da karşıyım. Siz bir politika güdersiniz bunu %20'si kötüye kullanır ama geri kalanı doğruya kullanır. Geri kalanı çok iyi bir sayıdır. Örneğin akademik teşvik oldu biliyorsunuz akademik teşvikte bazı akademisyenler bunu suiistimal ediyor diye bir sürü kural getirildi. Ondan sonra bakıyorsunuz teşvik sistemi çalışmakta zorluk çekiyor. Demek istediğim bizim bir politika yapıp bunu teşvik etmemiz lazım. Biraz da üniversitelere ve akademisyenlere güvenmek gerektiğini düşünüyorum.

Yılmaz SOYSAL: Erişim konusunda **bölümler ve fakülteler bazında yığılma söz konusu mu?** Tüm dünyada şu durumun genel geçerini doğru olduğuna inanıyorum. Nicel paradigma, nitel paradigmayı yerle yeksan etmiş durumda. **Bu durum Türkiye'deki erişimin hem niteliğini hem niceliğini nasıl etkiliyor? Özellikle bilim dallarına yığılma söz konusu mu?**

Bekir GÜR: *Bu soru çok uzun bir çalışma gerektiriyor. Daha önceki çalışmalarda gördüğüm şey şu, biz yeni programlar açarken geleneksel program isimleriyle onları açıyoruz. Çok hızlı bir şekilde moda uyup yeni programlar da açıyoruz. Örneğin, yapay zekâ mühendisliği diye bir program açtık. Bu mesela lisans düzeyinde gerekli bir program mı? Bunlar bence yeterince tartışılmıyor. Bir de sosyoloji bölümümüz var, bu bölüm var diye 77 farklı ilde sosyoloji bölümü açıyoruz. Burada program açma ölçütlerimizle ilgili bir sıkıntı var. YÖK birtakım asgari kriterler geliştiriyor. Ona göre öğrenci alınıyor ama bence burada ihmal edilen husus şu toplamda bir koordinasyona bakmıyoruz. Örneğin, Ankara üniversitesinde biyoloji alanında bir doktora programı var, Gazi Üniversitesinde de var. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi olarak baş vurduğumuzda Ankara'da böyle bir ihtiyaç var mı? sorusu bizim kriterlerimizde yer almıyor. Ben incelediğim bütün örneklerde, ABD'den bahsediyorum, temel kriterlerden birisi bu çünkü kaynakları doğru harcamak gerekiyor. California Üniversitesi sistemi devlet sistemleri arasında sanıyorum dünyada en iyi görülen sistemlerden bir tanesi. California'da sanıyorum 5 tane tıp fakültesi var. Orada yaptığım görüşmelerde 6. tıp fakültesi kurulmalı mı? diye sordum. Hepsi şunu söylediler, tıp fakültesi kurmak pahalı bir şey. Türkiye'de YÖK'te 6 yıl çalıştım. Ben Türkiye'de para ile ilgili tartışma görmedim hep kalite üzerine. Mesela, en son Ağrı'da tıp fakültesi açıldı. Buna karşı çıkanlar Ağrı'da tıp fakültesi olur mu, hoca yok vb. şeyler söylediler. Ağrı'da tıp fakültesi pekâlâ olabilir, kaliteli de olabilir ama bizim buna ihtiyacımız var mı? Kısa vadede Türkiye'de bütün yükseköğretime ilişkin kararların finansmanla ilişkilendirilmesi lazım. Bu pastanın yeni bir üniversite, programla bölünme işini bizim iyi bir planla halletmemiz gerekiyor. Kaynakları iyi kullanmamız gerekiyor. Örneğin, sosyoloji bölümünde 20 tane hocamız var, 21. Hocaya yer açalım mı, açmayalım mı? Bu soruyu kime soruyoruz, programa soruyoruz. Dekanı onaylıyor, üniversite senatosuna gidiyor. Onaylanırsa kadro açılıyor. Mesela bu durum diğer fakültelerin diğer bölümlerinde fikri alınması gerekir. Belki o bölüme bir hoca almak yerine makine mühendisliğini güçlendirmemiz gerekiyor. Bu tür kararlar için senatoyu güçlendirmemiz gerekiyor. Yapısal olarak en büyük kriz, senatoların çalışmaması. Bizim yapısal olarak akademik senatoyu güçlendirmeden, bu konuda rasyonel, gerçekçi bir çözüm üretmemiz zor görünüyor.*

Yılmaz SOYSAL: *Senatoların güçlendirilmesi, senatoların bu durumları otonomileri ile karara bağlaması noktalarında değindiniz. Dolayısıyla şu ili kavramı nasıl ilişkilendiriyorsunuz, yükseköğretime erişim ve yükseköğretimde özerklik?*

Bekir GÜR: *Türkiye ile OECD ülkelerini kıyasladığımız zaman Türkiye, en düşük özerk üniversite sistemlerinden bir tanesine sahip. Birçok çalışmada bu durumu görüyoruz. Bunun kararların kalitesine etki etmediği düşünülemez. Dünyadaki iyi üniversitelere baktığımızda, bu üniversiteler çok nitelikli öğretim üyesini çekebiliyorlar, çok nitelikli öğrenci çekebiliyorlar, bol kaynakları var ve son olarak özerkler. Bu özellikler bir araya geldikleri zaman üniversitede üretim gerçekten daha iyi bir şekilde yapılabilir. Bizim üniversitemizde de bunların oluşturulması gerekiyor. Şöyle düşünün biz Türkiye'de açık öğretim programlarına kayıt yapıyoruz ve çok fazla talep olmayan programlara da merkezi sistem üzerinden kayıt yapıyoruz. Birçok açık öğretim programının kontenjanı da dolmuyor ama insanlar buraya gidip dışardan kayıt yaptıramıyorlar aslında kayıt yaptırılabilir durumda olması lazım. Burada bizim biraz merkezîyetçi yapıyı esnetmemiz lazım. Bütün öğrenciler Hacettepe Tıp Fakültesine yerleşmek için yarışıyorlar gibi bir sistemi terk etmemiz lazım. Farklı farklı skalalar söz konusu,*

dolayısıyla giriş sistemini esnetmemiz lazım bu anlamda üniversitelerin de özerkliklerinin öğrenci seçimi açısından da artırılması gerekiyor.

Yılmaz SOYSAL: Erişimin işleyişi devlet ve vakıf üniversitelerine göre farklılık gösterebiliyor mu? Bunun dinamiği nedir?

Bekir GÜR: *Türkiye’de vakıf üniversiteleri büyümeye devam ediyorlar ve dengeli bir şekilde ilerliyor. Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı bakımında da birçok vakıf üniversitesi çok iyi bir noktada. Bütün bunları yaparken kamuya da çok fazla yük olmuyorlar. Dolayısıyla sistem olarak çok iyi bir işlev görüyorlar. Sistemi çeşitlendiriyorlar. Ekonomik argümandan ziyade siz sistemde demokratik olarak, öğrenciye bir seçenek sunuyorsunuz. Örneğin, Sabancı Üniversitesi’nin ortak programları çok övülüyor çünkü devlet üniversitelerinde böyle bir imkan yok. Vakıf üniversitesi bu durumu yaptığında öğrenciye bir seçenek sunmuş oluyor. Dolayısıyla akademik işleyiş açısından vakıf üniversitelerinin büyümelerini olumlu görüyorum. Hatta finansman açısından baktığımız zaman bütün ülkeler bu sistemi büyütür, diğer sistemleri küçültür çünkü biz harç almıyoruz. Harç sistemi uzun vadede sorunlu bir sistem. Yarın birgün harç almak zorunda kalınabilir. Eğer harç alınmazsa ücretsiz ve düşük kaliteli bir eğitime mahkûm edeceğiz. Dolayısıyla imkânı olanlardan harç alma politikası makul bir politika olarak görülüyor. Buna birtakım tepkiler oluyor ama bunların alternatifleri var. İhtiyacı olanlara burs verilebilir ama ihtiyacı olmayanlar insanlardan da harç alabiliriz. Dünyada bunun çok iyi örnekleri var.*

Yılmaz SOYSAL: *Türkiye’deki yükseköğretimde çıkan araştırma üniversitelerimize ayrılan kaynağın Harvard Üniversitesi’ne ayrılan kaynaktan biraz az olduğu gibi bir mesele söz konusuydu. Bu durum da, arz talep konusunu etkiliyor mu?*

Bekir GÜR: *Şunu biliyoruz sıralamaları esas aldığımızda iyi üniversitelerin hepsi zengin üniversiteler. Harvard örneğini verdiniz, Harvard dünyadaki en zengin ikinci vakıf üniversitesi. Harvard’ın mal varlığı birçok küçük ülkenin mal varlığına denk durumda. Dolayısıyla rekabet olarak bunlar, avantaj olarak sayılabilir. Akademisyenler fikir olarak rahat insanlar dolayısıyla temel sorunun finansman olmadığını düşünüyorum. Üniversite yönetiminde akademisyenlerin fikirlerine danışmak ve onların fikirlerine değer vermemiz gerektiğini düşünüyorum. Katılımcı bir anlayışa sahip olmamız lazım. Ortamın, daha belirleyici olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla ortamı iyileştirmek gerekiyor.*

Yılmaz SOYSAL: *Hocam üniversite giriş sisteminde baraj uygulaması var. Bu durumun erişimle uzaktan ya da yakından ilgisi var mı? Erişimi nasıl algılamamızı sağlıyor barajı geçip ya da geçmemek?*

Bekir GÜR: *Bizim sistemimiz arz talep üzerine kurulu. Tıp fakültesine girmek isteyen birisinin biyolojiden on soru üzerinden en az sekiz net yapması lazım, böyle bir kriterimiz yok bizim. Biz şöyle yapıyoruz, Türkiye birincisini alıyoruz, birinci tercihi yerleştiriyoruz. Böyle böyle aşağı doğru gidiyoruz. Böyle bir sistemimiz var. Böyle bir sisteme biz baraj uyguladığımız zaman bu bence sistemin mantığına uymayan bir şey. Sisteme yama yapmış oluyoruz. Sisteme yama yapıldığında sıralamaları kontrol edemiyorsunuz. Daha önceden mühendislik bölümü için 240 bin barajı geldi. 240 bininci olan kişi 241 bininci kişi arasındaki fark anlamlı bir fark değil. Ben bu tür uygulamaların sistemin kuruluş felsefesine uygun olmadığını düşünüyorum. Örneğin, tıp*

fakültesi 50 bin barajı koyduğunuz için kaliteli hale gelmiyor. Tıp fakültesi zaten çok talep gördüğü için 50 binden öğrenci alıyor. Bu uygulamanın sistem açısından hiçbir faydası olduğunu düşünmüyorum. Şunu yapan ülkeler var ben mühendislik fakültesine gelen öğrencinin matematik şu kadar, fizikte bu kadar soruyu yapabilmesini istiyorum diye belirtiyor. Dünyada bu tür uygulamalar var. Bizim ülkemizde de buna benzer bir şeyler yapılabilir. Baraj uygulamasından dolayı Ankara üniversitesinde iki tane mühendislik bölümü boş kaldı. Şunu söylemek çok gerçekçi olmaz, Ankara Üniversitesi kalitesiz. Tarihi ve göstergeleri iyi olan bir üniversite. Böyle bir okulda baraj uygulamasından dolayı iki bölüm boş kalıyor. Kalite açısından baraj uygulamasının boş bir faydası olduğunu düşünüyorum. Bu politika doğru bir politika olsa diğer programlara da yaygınlaşmasını beklerdik ama böyle bir şey olmadı. Böyle devam ederse yükseköğretime yerleşen öğrenci sayısı da düşecek.

Yılmaz SOYSAL: Yükseköğretime erişimin genelde bir sosyo-demografisi özelde bir sosyo-ekonomisi var mı? Çünkü geçen bir makalede şunu gördüm öğretmen anne-babanın çocukları genellikle eğitim fakültesini seçiyormuş. Çocuğun içine doğduğu sosyal kurulum onun hangi üniversiteyi ya da fakülteye erişeceğini belirliyor. Acaba burada da böyle bir seçilmişlik meselesi var mıdır? Genelde bir sosyo-demografisi özelde bir sosyo-ekonomi ile erişim, erişilen kurumun kalitesinin başka parametrelerinin eşleşmesi noktasında yorumunuz nedir?

Bekir GÜR: Sadece Türkiye’de değil bütün ülkelerde sosyo-ekonomik statü ile başarı arasında bir korelasyon var. Bazılarında bu durum çok katı şekilde. Türkiye’de bu ülkelere benzemeye başladı. Biz bunu PISA ve TIMMS sonuçlarında çok net olarak görüyoruz. Arkadaşlarla beraber yaptığımız çalışmalarımız var. En son fen lisesi öğrencileriyle geçmiş on yıla dönük bir çalışmamız var. Çok net olarak Fen lisesine giden öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri diğer liselere giden çocuklara göre çok daha yüksek. Bu durum olduğu gibi yükseköğretime taşıyor. Buna ABD’de Volvo efekti deniliyor. Yani bir okulu kalitesini anlamak istiyorsanız, üniversite sıralamalarına, Nobel ödüllerine değil, o üniversitenin otoparkına bakın. Orada ne kadar lüks araba varsa o kadar başarılıdır. Kalite ve sosyo-ekonomik düzey arasında böyle bir ilişki kuruyorlar. Bu karikatür bir versiyonu ama gerçekten bir karşılığı da var diye düşünüyorum. Merkezi sistemin bir avantajı var. Örneğin, kız öğrencilerin okullaşma oranı başarısı son on yılda erkekleri geçti. İmkân verildiği zaman kızlar bunlardan daha çok faydalanıyor. Bu durumu da temel eğitimde çözmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Yılmaz SOYSAL: İzleyicilerimizden bir soru daha gelmiş. Akreditasyon diye bir olgu var ve bununla ilgili EPDAD gibi kuruluşlar var. Hatta fakültemizin birçok programı akredite olmuş durumda. Bunun arz talebi artırma, çekici hale getirme, erişimi artırma gibi bir etkisi olur mu? Bu etiketler adaylar tarafından biliniyor mu? Görünür bir olgu mu?

Bekir GÜR: Yükseköğretimde kalite güvencesi adında yazdığımız bir kitabımız var. Orada bu soruya yanıt olarak Türkiye henüz büyüme safhasında olan bir ülke dolayısıyla Türkiye’nin kalite güvence politikaları bunu dikkate alarak düzenlenmek zorunda. Bizim üniversitelerimiz yasa ile kuruluyor. Yasa ile kurduğunuz bir yeri öğretim üyesi ilanlarına kadar her şey denetleniyor böylesi bir sistemde akreditasyonun rolü ne olacak, buna ilişkin politikanızın net olması gerekiyor. Her şeyi öncesinden zaten belirlemiştiniz bunun üzerine bir de akreditasyon uyguluyorsunuz, bunu dünya ile karşılaştırdığınız zaman çok karşılaşılabileceğiniz bir durum

değil. Ya bu durumu devlet güvencesi altına alıp deriz ki bunların hepsi bizim denetimimizden geçti hepsinde asgari düzeyde kalite vardır. Diğer bir durumda da serbest bırakırız isteyen istediği programı açar isteyen istediği müfredatı uygular sonrasında biz onları akredite ederiz ve akredite etmediğimiz programlar da olur. Özel bir hukuk meselesine dönüşür. n akredite ettiğimiz bir programı sonrasında akredite edilmesini iyi ayarlamak gerektiğini düşünüyorum. Diğer türlü aşırı bürokrasiye ya da faydasız hale geleceğini düşünüyorum.